

त्रित आप्त्यः। अग्निः। त्रिष्टुप्

प्र ते यक्षि प्र त इयर्मि मन्म भुवो यथा वन्द्यो नो हवेषु।

धन्वन्निव प्रपा असि त्वमग्न इयक्षवे पूरवे प्रत्न राजन्॥ १०.००४.०१

ते- भवते। प्र- प्रकर्षेण। यक्षि- ददामि। ते- भवदर्थम्। मन्म- ध्यानम्। प्र इयर्मि- प्रेरयामि। यथा। नः- अस्माकम्। हव्येषु- हवनेषु। वन्द्यः- स्तुत्यः। भुवः- भवसि तथा। प्रत्न- पुराण। राजन्- रज्जक। इयक्षवे- यष्टुमिच्छवे। पूरवे- मनुष्याय। अग्ने- सर्वभूतहितक्रतो। त्वम्। धन्वन्- मरुभूमौ। प्रपा इव- सरिदिव। असि- भवसि॥१॥

यं त्वा जनासो अभि संचरन्ति गावं उष्णमिव ब्रजं यविष्ठ।

दूतो देवानामसि मर्त्यानामन्तर्महोश्चरसि रोचनेन॥ १०.००४.०२

यविष्ठ- युवतम। गावः- रश्मयः। उष्णमिव ब्रजम्- ज्वलन्तं सूर्यमिव। त्वा- भवन्तम्। जनासः- जनाः। अभि संचरन्ति- उपासते। देवानाम्- द्योतनशक्तीनाम्। दूतः। असि- भवसि। मर्त्यानाम्- मनुष्यानाम्। अन्तः- हृदये। महान्- महात्मा सन्। रोचनेन- प्रकाशेन। चरसि॥२॥

शिशुं न त्वा जेन्यं वर्धयन्ती माता बिभर्ति सचनस्यमाना।

धनोरधि प्रवता यासि हर्यञ्जिगीषसे पशुरिवावसृष्टः॥ १०.००४.०३

शिशुं न त्वा जेन्यम्- जयशीलं वत्समिव त्वाम्। वर्धयन्ती- पोषयन्ती। सचनस्यमाना- संपर्कमिच्छन्ती। माता- धरणी। बिभर्ति- धारयति। अग्निगर्भेयं पृथिवीति श्रुतौ प्रसिद्धिः। धनोरधि- अन्तरिक्षादधि। प्रवता- प्रवणमार्गेण। हर्यन्- कामयमानः सन्। यासि- गच्छसि। अवसृष्टः- मुक्तः। पशुरिव। जिगीषसे- दिवं गन्तुमिच्छसि। अग्निः इच्छामयः क्रतुः। प्रथमं स भौमभोगान्तर्गतः। उपासकेन दिव्याय चिदाकाशाय समर्पितः सन् तदभिमुखो विमुक्तः पशुरिव गन्तुमिच्छति॥४॥

मूरा अमूर न वयं चिकित्वो महित्वमग्ने त्वमङ्ग वित्से।

शये वविश्वरति जिह्यादन्नैरिह्यते युवतिं विशपतिः सन् ॥ १०.००४.०४

अमूर- अमूढ । चिकित्वः- ज्ञानस्वरूप । अग्ने । मूराः- मूढाः । वयम् । महित्वम्- तव माहात्म्यं न जानीमः । त्वमेव । वित्से- जानासि । वविः- ओषधिसङ्गः । शये- शेते । जिह्या- ज्वाल्या । अदन्- भक्षयन् । चरति । विशपतिः सन्- जनपालकः सन् । युवतिम्- मिश्रणमोषधिं हव्यं वा । रेरिह्यते- आस्वादयति ॥४॥

कूचिजायते सनयासु नव्यो वने तस्थौ पलितो धूमकेतुः।

अस्नातापो वृषभो न प्र वेति सचेतसो यं प्रणयन्त मर्ताः ॥ १०.००४.०५

कूचित्- क्वचित् । नव्यः- अभिनवः । सनयासु- ओषधीषु भौमभोगेषु । जायते- अग्निरिच्छामयः क्रतुर्जायते । धूमकेतुः- धूमेन ज्ञापितः । पितृयानभूत इति भावः । भौमभोगाय पुण्यकरणं पितृयानम् । पलितः- पालितः श्वेतो वा । यद्यपि भौमभोगाय क्रियते तथापि तदिच्छया पुण्यमेव क्रियत इति ज्ञापनाय श्वेतः शुद्धः पलित इत्युच्यते । वने- वृक्षसमूहमध्ये भौमभोगमध्ये । तस्थौ- तिष्ठति । अस्नाता- अशुद्धः । यद्यपि तदिच्छया पुण्यं क्रियते तथापि भौमभोगायैव क्रियत इति कारणेन अस्नाता । वृषभः । न- इव । आपः- मूलशक्तिधाराः । प्र वेति- स्नातुं शुद्धिप्राप्त्यै प्रगच्छति । मर्ताः- मनुष्याः । सचेतसः- सहृदयाः । प्रणयन्त- तथाविधमग्निम् । शुद्ध्यै मूलशक्तिधारां प्रति सरन्तं क्रतुम् । हव्यैर्ध्यानभावनामयैः प्रीणयन्ति ॥५॥

तनूत्यजेव तस्करा वनर्गू रशनाभिर्दशभिरभ्यधीताम्।

इयं ते अग्ने नव्यसी मनीषा युक्ष्वा रथं न शुचयद्भिरङ्गैः ॥ १०.००४.०६

तनूत्यजा- चौर्येण मर्तव्यकृतनिश्चयौ । वनर्गू- वनचारिणौ । तस्करा- चोरौ । दशभिः- बहुभिः । रशनाभिः- पाशैः । अभ्यधीताम्- पथिकं यथा बद्ध्वा स्थाप्येते । तथा । अग्ने- सत्सङ्कल्प । ते- त्वदर्थम् । इयम्- एषा । नव्यसी- अभिनवा । मनीषा । बद्धेति शेषः । शुचयद्भिः- ज्वलद्भिः । अङ्गैः । त्वम् । रथं न- वाहनमिव । युक्ष्व- अस्मन्मनीषया अस्मद्यज्ञे योजय ॥६॥

ब्रह्म च ते जातवेदो नमश्चेयं च गीः सदमिद्वर्धनी भूत्।

रक्षा णो अग्ने तनयानि तोका रक्षोत नस्तन्वोऽप्रयुच्छन् ॥ १०.००४.०७

जातवेद- जातप्रज्ञ । ब्रह्म च- इयं मेधा च । ते- तवैव । नमश्च- प्रणामश्च । इयं गीः च- अयं
मन्त्रश्च । सदमित्- सदैव । वर्धनी- त्वद्वर्धकः । भूत्- भवतु । अग्ने । नः- अस्माकम् । तोका
तनयानि- सन्ततीः । रक्ष- पालय । उत- अपि च । नः- अस्माकम् । तन्वः- रूपाणि । अप्रयुच्छन्-
अप्रमाद्यन् । रक्ष ॥७॥

Dr. Rangraha